

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาคมในการวางแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึง แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ตลอดจนผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางประกอบการศึกษา ดังนี้

1. หลักการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดเกี่ยวกับประชาคม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น
5. องค์การบริหารส่วนตำบลกับการจัดทำแผนพัฒนาตำบล แผนชุมชนและ

กระบวนการชุมชน

6. บริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดในการศึกษา

หลักการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

1. ความเป็นมาขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คือ หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2546 มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่น โดยราษฎรเลือกตั้งผู้แทนแต่ละหมู่บ้านเข้าไปเป็นสมาชิกสภา อบต. มีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจในการบริหารงานของตำบลตามที่กฎหมายกำหนด

จากการที่สภาตำบลได้จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 222/2499 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2499 เรื่อง ระเบียบบริหารส่วนตำบลและหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ราษฎรได้เข้าร่วมกันบริหารงานตำบลและหมู่บ้านทุกอย่าง เท่าที่จะเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น และราษฎรเป็นส่วนรวม อันจะเป็นทางนำราษฎรไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยวิธีให้มีสภาตำบลและคณะกรรมการสภาตำบลขึ้นนั้น ต่อมาในวันที่ 1 มีนาคม 2509

กระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ 275/2509 เรื่อง ระเบียบบริหารส่วนตำบลและหมู่บ้าน (ฉบับที่ 2) ขึ้นโดยรวมคณะกรรมการตำบลและสภาตำบลเข้าเป็นองค์กรเดียวกัน เช่นเดียวกับแบบการปกครองของสุขาภิบาล เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพการณ์ยิ่งขึ้น และให้สอดคล้องกับโครงการพัฒนาเมืองระบอบประชาธิปไตยซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ลงมติหลักการเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 แก้ไขปรับปรุงระเบียบบริหารของตำบล และให้ปรับปรุงตำบลให้เป็นสภาตำบลตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้ภายใน 3 ปี เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในขณะนั้น และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน อย่างไรก็ตามสภาตำบลยังไม่เป็นนิติบุคคล แต่ถือเป็นหน่วยหนึ่งขององค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือหน่วยงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

ต่อมารัฐบาลได้ปรับปรุงฐานะของสภาตำบลให้เป็นนิติบุคคล เพื่อให้สามารถรองรับการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 6 และยกฐานะสภาตำบลซึ่งมีรายได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย สภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล โดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ได้ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 111 ตอน 53 ก. ลงวันที่ 2 ธันวาคม 2537 เกณฑ์ที่กำหนดไว้ให้สภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 กล่าวคือ สภาตำบลที่มีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกัน 3 ปี เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 150,000 บาท หรือตามเกณฑ์รายได้เฉลี่ยนั้น อาจจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลได้โดยให้ทำเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทย และให้ประกาศราชกิจจานุเบกษา ในประกาศนั้นให้ระบุชื่อเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ด้วย สำหรับการเปลี่ยนแปลงเกณฑ์รายได้เฉลี่ยของสภาตำบลให้ทำเป็นประกาศของกระทรวงมหาดไทย และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

องค์การบริหารส่วนตำบลพ้นจากสภาพแห่งสภาตำบล นับแต่วันที่กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป และให้บรรดางบประมาณ ทรัพย์สิน สิทธิ สิทธิเรียกร้อง หนี้ และเจ้าหน้าที่ของสภาตำบลไปเป็นขององค์การบริหารส่วนตำบล (สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2545)

2. อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายขององค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

1. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
2. รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และสาธารณะ รวมทั้งกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
3. ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
4. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
5. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
6. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
7. คุ้มครองดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

9. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย โดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

นอกจากนี้ ภายใต้กฎหมายบังคับขององค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

1. ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
2. ให้มีการบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
3. ให้มีบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
4. ให้มีบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะ
5. ให้มีและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
6. ส่งเสริมให้อุตสาหกรรมในครอบครัว
7. บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
8. การคุ้มครองดูแล และรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
9. หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
10. ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
11. กิจการอื่นเกี่ยวกับกาพาณิชย์

12. การท่องเที่ยว

13. พังเมือง

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ยังมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริหารราชการณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตนเอง ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ดังต่อไปนี้

1. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
2. การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบาย
3. การจัดให้มีการควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ
4. การสาธารณสุข โภค และการก่อสร้างอื่นๆ
5. การสาธารณสุข
6. การส่งเสริมการฝึกและประกอบอาชีพ
7. การพาณิชย์และการส่งเสริมการลงทุน
8. การส่งเสริมการท่องเที่ยว
9. การจัดการศึกษา
10. การสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพสตรี เด็ก คนชรา และ

ผู้ด้อยโอกาส

11. การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น
12. การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัด และการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
13. การจัดให้มีการบำรุงรักษาสถานพักผ่อนหย่อนใจ
14. การส่งเสริมกีฬา
15. การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน
16. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
17. การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
18. การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย
19. การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล
20. การจัดให้และควบคุมสุสานและฌาปนสถาน
21. การควบคุมการเลี้ยงสัตว์
22. การจัดให้มีและการควบคุมการฆ่าสัตว์

23. การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการอนามัย
โรงพยาบาลและสาธารณสุขสถานอื่น ๆ
24. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ที่ดิน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
25. การผังเมือง
26. การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร
27. การดูแลรักษาที่สาธารณะ
28. การควบคุมอาคาร
29. การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
30. การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุน การป้องกันและ
รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
31. กิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการ
ประกาศกำหนด

การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของ อบต. ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. การจัดทำงบประมาณการจัดซื้อจัดจ้าง การตรวจสอบ การประเมินผล การปฏิบัติงาน และการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับว่าด้วย การนั้นและหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

3. รายได้และรายจ่ายในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล มีดังนี้

1. ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้าย อากรการฆ่าสัตว์และ
ค่าธรรมเนียมรวมถึงผลประโยชน์อื่นอันเกิดจากการฆ่าสัตว์
2. ค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยน้ำบาดาล เงินอากรประทานบัตร
ใบอนุญาตและอาญาบัตรตามกฎหมายว่าด้วยการประมง ค่าภาคหลวงและค่าธรรมเนียมตาม
กฎหมายว่าด้วยป่าไม้และค่าธรรมเนียมจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมาย
ที่ดินที่เก็บในองค์การบริหารส่วนตำบล
3. องค์การบริหารส่วนตำบลอาจมีรายได้ ดังต่อไปนี้
 - 3.1 รายได้จากทรัพย์สินของ อบต.
 - 3.2 รายได้จากสาธารณูปโภค

- 3.3 รายได้จากกิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์ของ อบต.
- 3.4 ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาต และค่าปรับ ตามที่จะมีกฎหมายกำหนด
- 3.5 ผู้ถือหุ้น
- 3.6 รายได้อื่นตามที่รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐจัดสรรให้
- 3.7 เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- 3.8 รายได้อื่นตามที่จะมีกำหนดให้เป็นขององค์การบริหารส่วนตำบล
4. ส่วนแบ่งจากภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อนที่จัดเก็บได้ในจังหวัด
 5. ส่วนแบ่งจากค่าภาคหลวงแร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ และค่าภาคหลวงปิโตรเลียมตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม
 6. ส่วนแบ่งจากเงินที่เก็บตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติในองค์การบริหารส่วนตำบล
 7. รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้
 1. เงินเดือน
 2. ค่าจ้าง
 3. ค่าตอบแทนอื่น
 4. ค่าใช้สอย
 5. ค่าวัสดุ
 6. ค่าครุภัณฑ์
 7. ค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้าง
 8. ค่าสาธารณูปโภค
 9. เงินอุดหนุนหน่วยงานอื่น
 10. รายจ่ายอื่นใดตามข้อผูกพันหรือตามที่มีกฎหมายหรือระเบียบของกระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้

เงินรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล ต้องจัดทำเป็นข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรืองบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้เสนอขอความเห็นชอบจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและ

นายอำเภอพิจารณาอนุมัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยวิธีการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2541 เสร็จเรียบร้อยทุกขั้นตอนนี้แล้วจึงจะนำไปใช้จ่ายได้

4. การกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

4.1 นายอำเภอมีอำนาจกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการ

4.2 การปฏิบัติกรตามอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอตาม ข้อ 1 ให้นายอำเภอมีอำนาจเรียกสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล นายกององค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานส่วนตำบล และลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลมาชี้แจงหรือสอบสวน ตลอดจนเรียกรายงานและเอกสารใด จากองค์การบริหารส่วนตำบล มาตรวจสอบได้

4.3 เมื่อนายอำเภอเห็นว่า นายกององค์การบริหารส่วนตำบลผู้ใดปฏิบัติกรในทางที่อาจเป็นการเสียหายแก่องค์การบริหารส่วนตำบลหรือจำเป็นเร่งด่วนที่จะรอช้าไม่ได้ ให้นายอำเภอมีอำนาจออกคำสั่งระงับการปฏิบัติราชการของนายกององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ตามที่เห็นสมควร ได้แล้วรีบรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดทราบภายใน 15 วัน เพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดวินิจฉัยสั่งการตามที่เห็นสมควร โดยเร็ว

4.4 การกระทำของนายกององค์การบริหารส่วนตำบลที่ฝ่าฝืนคำสั่งนายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณีตาม ข้อ 3 ไม่มีผลผูกพันกับองค์การบริหารส่วนตำบล

4.5 หากปรากฏว่า นายกององค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กระทำการฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติกรไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ให้นายอำเภอสอบสวนโดยเร็ว ในกรณีที่ผลการสอบสวนปรากฏว่ามีพฤติกรรมดังกล่าวจริงให้นายอำเภอเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมด้วยก็ได้ คำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดให้เป็นที่สุด

5. ขั้นตอนการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมีขั้นตอน ดังนี้

5.1 การจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนพัฒนา 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบล

5.2 การจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือเพิ่มเติม โดยใช้แผนพัฒนา 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกรอบในการจัดทำงบประมาณรายจ่าย

5.3 การจัดเก็บรายได้และภาษีขององค์การบริหารส่วนตำบล การจัดหาแหล่งงบประมาณอื่นเพื่อให้มีการปฏิบัติตามแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนา 3 ปี

5.4 การดำเนินการบริหาร โครงการพัฒนา ได้แก่ การจัดซื้อ/จัดจ้างเอกชนหรือหน่วยงานราชการให้ดำเนินงานตามโครงการหรือองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการเอง การเบิกจ่ายเงินงบประมาณ การติดตามและประเมินผล โครงการ

จากการศึกษาถึงความเป็นมาและบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้ทราบถึงภารกิจที่จะต้องทำให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในแต่ละด้าน การที่จะดำเนินการให้บรรลุถึงความสำเร็จได้ ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนา โดยเน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาตำบล เพื่อให้ได้แผนพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1. ความหมายการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนับวันจะมีความสำคัญในการบริหารงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน/ประชาคม ได้มีผู้ให้คำนิยามหรือความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ไว้ดังนี้ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538 : 237) การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง รูปแบบของความเกี่ยวข้องซึ่งผูกพันร่วมกันของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2538 : 182) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องหรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหาร

โจเซฟ (Joseph. 1987 : 304) การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้างขวาง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527 : 5) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ และควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมและได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นทางการ

วอง (Whang, 1981 : 90) การมีส่วนร่วม หมายความว่า เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสนใจของบุคคลหรือกลุ่ม ที่ต้องการให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้านแรงงานหรือทรัพยากรต่อสถาบัน เพราะเห็นว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นการเกี่ยวข้องกับชีวิตของพวกเขาด้วย

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6-7) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคนชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้โดยมีส่วนร่วมในลักษณะต่อไปนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงลดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไข ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรม ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 20) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้นผู้ทำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชนบทที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

นิรันดร์ จงวุฒิวาศน์ (2527 : 183 - 184) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์หนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สมยศ นาวิการ และสุสติ รุมาคม (2520 : 1) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในองค์การนั้นก็เพื่อที่จะตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลของพวกเขา องค์การดังกล่าวจะช่วยให้พวกเขาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายส่วนบุคคลได้ โดยที่พวกเขาเหล่านั้นไม่อาจจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการได้โดยลำพัง

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522 : 19) อธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันจะตั้งมาก จนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นแรกของการที่คนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมด หรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือทำในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำ ให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2524 : 71) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นว่า หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของชุมชนกระทำการออกมาในลักษณะการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายร่วม

ทางเศรษฐกิจสังคม และการเมือง หรือดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจดิชน ไม่ว่าจะเส้นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินงานกัน เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมืองเศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก เอนกวนิช (2526 : 12-13) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จะต้องไม่หมายความเพียงแต่การดึงประชาชนเข้าร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ “กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่ค้นคิดปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแล กำกับ ตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึง การมอบอำนาจอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) ได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง อย่างเป็นตัวของตัวเอง

พัฒน์ บุณยรัตพันธุ์ (2527 : 147) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มจากการวางแผนโครงการ การเสียสละกำลังแรงงาน วัสดุ เงิน หรือทรัพยากรใด ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

อดิน รัตพัฒน์ (2527 : 320) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการที่อยู่วงนอก ได้เข้ามาอยู่วงในและได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสถานะที่เป็นอยู่ในสังคม โดยการกระทำดังกล่าวอาจเป็นไปได้ทั้งทางถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย การกระทำดังกล่าวมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่องเป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา ทั้งนี้จะต้องเป็นสิ่งที่ประชาชนริเริ่มขึ้นมาเอง มิใช่พฤติกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นมาหรือชี้นำโดยผู้ปกครองหรือผู้บริหาร

Fagence 1997 (อ้างอิงใน สง่า กาญจัน. 2550 : 11) ได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ายิ่งฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนกว้างขวางมากขึ้นเท่าใด ก็จะทำให้อิทธิพลของประชาชนต่อการกำหนดนโยบายและแผนมีมากขึ้นเพียงนั้น นอกจากนี้ ยิ่งฐานการมีส่วนร่วมมากขึ้นเท่าใดผู้วางแผนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะสามารถนำเสนอ

ทางเลือกของสังคมมากขึ้นเท่านั้น และทางเลือกดังกล่าวสอดคล้องกับความปรารถนาของสังคมชุมชน และแผนดังกล่าวจะได้รับการสนับสนุนจากมหาชน

2. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

พีรพล ไตรทศวิทย์ (2544 : 46-47) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในหลาย ๆ ด้าน เช่น

1. ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สิทธิได้รับทราบข้อมูล หรือข่าวสารสาธารณะ ในกรอบของของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น (มาตรา 58) มีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนิน โครงการ หรือกิจกรรมใด ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตหรือส่วนได้ส่วนเสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 59)

2. ด้านการพิจารณาการปฏิบัติราชการทางปกครอง สิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 60)

3. ด้านการกำหนดนโยบาย รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ (มาตรา 76)

4. ด้านการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล ฯลฯ (มาตรา 79)

5. ด้านการคัดเลือกผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น (มาตรา 385 วรรค 2)

6. ด้านการตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติงาน ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่มาลงคะแนนเห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่นนั้น ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป ให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้นั้นพ้นจากตำแหน่ง ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 286)

7. ด้านการออกกฎหมาย ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อต่อประธานสภาท้องถิ่น เพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ (มาตรา 287)

3. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ได้กล่าวว่าลักษณะของการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ตั้งแต่เป็นสมาชิกจนถึงเป็นผู้นำ ดังนี้

1. เป็นสมาชิก
2. เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมการประชุม
3. เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วย
4. เป็นกรรมการ
5. เป็นประธานกรรมการ
6. สมาชิกผู้นั้นทำอะไรระหว่างประชุม
7. สมาชิกผู้นั้นเล่นบทอะไรในที่ประชุม

4. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

อรทัย ก๊กผล (2549 : 9 -10) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

1. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น
2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ
3. การสร้างฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
4. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
5. การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้าและความขัดแย้งที่รุนแรงได้

6. ช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนและไวต่อความรู้สึก ห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

7. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ถือว่าเป็น การให้การศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

8. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มทุนทาง สังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น สอดคล้องกับการปกครอง ตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของหลายๆท่าน ผู้ศึกษาเลือกที่จะศึกษาตามแนวคิดของไพรัตน์ เคะชรินทร์ ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาคมในการ วางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยสรุปมี 5 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการเสนอปัญหาและ ความต้องการของหมู่บ้าน 2. ด้านการคัดเลือกตัวแทนเป็นกรรมการในการจัดทำแผนพัฒนา 3. ด้านการคัดเลือกแนวทางการพัฒนาและจัดลำดับความสำคัญโครงการหรือกิจกรรม 4. ด้าน การแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนา และ 5. ด้านการติดตามประเมินแผนพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับประชาคม

1. ความหมายของประชาคม

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2541) ได้ให้ความหมายคำว่า ชุมชน องค์กรชุมชน ประชาคม และประชาสังคม เพื่อแยกให้เห็นประเด็น ประกอบด้วย “ชุมชน” (Community) หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติ ต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบ กิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน และ ยังมีผู้ให้ความหมายของประชาคม หรือประชาสังคม (Civil Society) ไว้หลายท่านอาทิ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้สรุปแล้วว่า “ประชาคม” หรือ “ประชาสังคม” มิใช่หมายถึงความเป็นชุมชน ของสังคมชนบทเท่านั้น แต่รวมความหมายถึงคนชั้นกลางในเมืองที่ไม่จำเป็นต้องมี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดในระบบเครือญาติ หรือแบบค้ำหน้า แต่เป็นความผูกพันของผู้คนที่ หลากหลายต่อกันบนฐานของความร่วมมือ และการแสวงหาการมีส่วนร่วม ด้วยสำนึกของ ความเป็นพลเมือง

“องค์กรชุมชน” (Community Organization) หมายถึง องค์กร หรือกลไกการ จัดการที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นนิติบุคคล และไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้บรรลุ

วัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน “ประชาคม” จึงหมายถึง กลุ่มประชาชนอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หรืออาณาเขตหนึ่ง ๆ เช่น จังหวัด อำเภอ กลุ่มน้ำ และมีความรู้สึกกร่วมเป็นเจ้าของพื้นที่หรืออาณาจักรนั้น ๆ ขณะที่ “ประชาสังคม” (Civil Society) หมายถึง สังคมที่ประชาชนทั่วไป มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น หรือหมายถึง ส่วนของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ (ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย) และไม่ใช่ภาครัฐกิจที่ดำเนินงานโดยมุ่งหวังกำไร นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ ได้ขยายความว่า “ประชาสังคม” หมายถึง การที่ผู้คนในวิกฤติการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข จึงเกิดการรวมตัวกันของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) เป็นกลุ่มหรือองค์กรในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการที่จะปัญหาแบบเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civil network) จึงพอสรุปประเด็นอย่างกระชับได้ว่า ประชาคม หรือประชาสังคม (Civil Society) เป็นเรื่องของกระบวนการแก้ไขปัญหาหรือจัดการปัญหาาร่วมกันของสังคมหรือชุมชน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เรียกว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) โดยมีวัตถุประสงค์ อุดมคติ และความเชื่อร่วมกัน การจัดประชุมประชาคม ซึ่งภาษาประชาคมเรียกว่า “เวทีประชาคม” องค์กรประกอบพื้นฐานควรเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบและมีส่วนในเรื่องดังกล่าวมาพูดคุยกัน (กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. 2550)

จากการศึกษาความหมายของคำว่า “ประชาคม” ประกอบกับองค์ประกอบของคำว่า “ประชาคม” ตามความหมายข้างต้น ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ประชาคม หมายถึง การรวมกลุ่มของประชาชนในเขตชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เช่น หมู่บ้าน ตำบล ด้วยคุณลักษณะที่หลากหลายมีความรู้สึกเกี่ยวข้องกันเพื่อที่จะทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีการบริหารจัดการอย่างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงต่อกัน

ส่วนประชาคมตำบล คือ การที่คนในเขตตำบลอาจจะรวมถึงคนที่เกี่ยวข้องกับตำบลนั้น ๆ รู้สึกว่ามีอะไรร่วมกัน ซึ่งมีอยู่สองส่วนคือ ส่วนความรู้สึกกับส่วนที่จะมาทำอะไรร่วมกัน

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 ได้ให้คำนิยามความหมายของคำว่า “ประชาคม” ไว้ดังนี้

ประชาคม หมายความว่า การรวมตัวกันของชุมชน องค์กรภาครัฐเอกชนและประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้ระบบการจัดการที่มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ซึ่งการจัดองค์กรให้เป็นไปตามที่ทางราชการกำหนด

ประชาคมหมู่บ้าน หมายความว่า ประชาคมในเขตหมู่บ้าน

ประชาคมท้องถิ่น หมายความว่า ประชาคมจังหวัดสำหรับเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประชาคมเมืองสำหรับเขตเทศบาล เมืองพัทยาหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง ประชาคมตำบล สำหรับเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

เมื่อพิจารณาจากคานิยาม ความหมายของคำว่า “ประชาคม” ดังกล่าวในเบื้องต้นแล้วสามารถแยกองค์ประกอบของประชาคม ได้ดังนี้

1. ในส่วนที่เป็นพื้นที่หรืออาณาเขต เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด
2. ในส่วนที่เป็นประชากรหรือกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่
3. กลุ่มประชาชนเหล่านั้นมีความเกี่ยวพันหรือมีความรู้สึกร่วมกัน และ
4. การรวมกลุ่มกันของชุมชนเพื่อกระทำการกิจกรรมบางอย่างร่วมกันภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาคม ผู้ศึกษาจะขอเอาเฉพาะประชาคมหมู่บ้าน และประชาคมตำบลมากล่าวถึง รายละเอียดองค์ประกอบ และบทบาทของประชาคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาตำบลดังที่จะได้นำมากล่าวต่อไป (กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง, 2543)

2. องค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน

2.1 องค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน

2.1.1 ตัวแทนฝ่ายท้องที่/ท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภา อบต. ในหมู่บ้านทุกคน

2.1.2 ตัวแทนฝ่ายกลุ่มประชาชน ควรมีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ผู้แทนกลุ่มอาชีพทุกกลุ่ม ปราชญ์หมู่บ้าน ผู้แทนกลุ่มแม่บ้าน พระสงฆ์ที่ชาวบ้านเคารพศรัทธา ผู้แทนสถานศึกษาในหมู่บ้าน 1 คน ผู้แทนกลุ่ม/องค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน กลุ่มละ 1 คน ผู้แทนธุรกิจ/องค์กรเอกชน ฯลฯ

2.1.3 สมาชิกของประชาคมหมู่บ้าน จำนวน 5 – 10 % ของจำนวนประชากรในหมู่บ้าน

2.1.4 ประธานและเลขานุการประชาคม เลือกจากผู้แทนฝ่ายกลุ่มประชาชน

2.2 บทบาทของประชาคมหมู่บ้าน

2.2.1 จัดให้มีการประชุมหรือส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการจัดประชุมอย่างน้อย 1-2 เดือนต่อครั้ง

2.2.2 กำหนดปัญหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อเสนอในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

2.2.3 เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดซื้อ/จัดจ้าง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น คณะกรรมการเปิดซอง คณะกรรมการตรวจการจ้าง

2.2.4 เป็นองค์กรคอยตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ที่ลงสู่พื้นที่ และรายงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

2.2.5 ทำหน้าที่คอยตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และรายงานให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่

2.2.6 เป็นเวทีระดมความเห็นและให้ความเห็นกับหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ เช่น ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการตลาดและราคาสินค้าตกต่ำ ปัญหาภัยแล้ง และอื่น ๆ

2.2.7 ประชุมพิจารณาให้การรับรองบุคคลที่เห็นสมควรให้ความช่วยเหลือ

2.2.8 คัดเลือกตัวแทนประชาคมเข้าร่วมเป็นประชาคมตำบล และตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการพัฒนาตำบล คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

3. องค์ประกอบของประชาคมตำบล

3.1 องค์ประกอบของประชาคมตำบล

3.1.1 ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หรือตัวแทน

3.1.2 ตัวแทนของประชาคมหมู่บ้าน ๆ ละ 10% แต่ไม่น้อยกว่า 7 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน สมาชิกสภา อบต. (หมู่บ้านละ 2 คน) ผู้แทนฝ่ายกลุ่มประชาชนที่ประชาคมหมู่บ้านเลือก อย่างน้อยประชาคมหมู่บ้านละ 4 คน

3.1.3 ประธานประชาคมตำบล และเลขานุการประชาคมตำบล เลือกจากผู้แทนฝ่ายกลุ่มประชาชน

3.2 บทบาทของประชาคมตำบล

3.2.1 จัดให้มีเวทีประชาคมตำบล เพื่อระดับความคิดในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชน

3.2.2 วิเคราะห์ปัญหาในภาพรวมของตำบลและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อเสนอในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

3.2.3 เป็นองค์กรตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ และรายงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ หากพบเห็นพฤติกรรมความไม่ถูกต้อง

3.2.4 ทำหน้าที่คอยตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบล และรายงานให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทราบ เพื่อแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงที

3.2.5 นำปัญหาในตำบลไปหารือในที่ประชุม จัดให้มีการประชุมประชาคมตำบลอย่างสม่ำเสมออย่างน้อย 1-2 ครั้ง ต่อเดือน

3.2.6 พิจารณาคัดเลือกตัวแทนประชาคมไปร่วมกิจกรรมกับองค์กรหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนตามที่เห็นสมควร

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของประชาคม ทั้งประชาคมหมู่บ้าน และประชาคมตำบล ต่างก็มีบทบาทที่สำคัญและเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลไม่ว่าจะเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนพัฒนาสามปี ในการจัดทำแผนพัฒนาดังกล่าวจะขาดเสียไม่ได้

แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น

นับแต่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาบทบาทอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างมาก รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดกรอบความเป็นอิสระในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนและความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน และการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะ

นอกจากนี้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติให้มีองค์การรับผิดชอบในการจัดแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์การการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและกำหนดหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้บริการสาธารณะที่จำเป็นแก่ท้องถิ่น ตลอดจนการจัดสรรรายได้ของท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้น และ

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดรูปแบบการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นอิสระมากขึ้น

ความหมายของการวางแผน การวางแผนเป็นการพิจารณาและกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ปรารถนาเปรียบเสมือนเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างปัจจุบันและอนาคต (Where we are to where we want to go) เป็นการคาดการณ์สิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น การวางแผนจึงกระบวนการทางสติปัญญาที่พิจารณา กำหนดแนวทางปฏิบัติงาน มีรากฐานการตัดสินใจตามวัตถุประสงค์ ความรู้และการคาดคะเนอย่างใช้ดุลยพินิจ

การวางแผนจึงมีความเกี่ยวข้องกับการคาดการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตและตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด โดยผ่านกระบวนการคิดก่อนทำ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การวางแผนคือ ความพยายามที่เป็นระบบ (Systematic attempt) เพื่อตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับอนาคตเพื่อให้องค์การบรรลุผลที่ปรารถนา (คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. 2546)

ความสำคัญของการวางแผน (Significance of Planning) มีความสำคัญ ดังนี้ (อ้างอิงใน สง่า กาญจัน. 2550 : 18)

1. เป็นการลดความไม่แน่นอนและปัญหาความยุ่งยากซับซ้อนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เพราะการวางแผนเป็นการจัดโอกาสทางด้านการจัดการให้ผู้วางแผนมีสายตากว้างไกลมองเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตที่อาจเกิดขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ปัญหาความต้องการของประชาชนในสังคมนั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรดังนั้น องค์กรจึงจำเป็นต้องเตรียมตัวและเผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความผันผวนของสิ่งแวดล้อมอันได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นต้น

2. ทำให้เกิดการยอมรับแนวความคิดใหม่ๆ เข้ามาในองค์กร ทั้งนี้เนื่องจากปรัชญาของการวางแผนยึดถือและยอมรับเรื่องการเปลี่ยนแปลง ไม่มีสิ่งใดอยู่อย่างนิรันดรจึงทำให้มีการยอมรับแนวคิดเชิงระบบ (System approach) เข้ามาใช้ในองค์กรยุคปัจจุบัน

3. ทำให้การดำเนินการขององค์กรบรรลุถึงเป้าหมายที่ปรารถนา ทั้งนี้เพราะการวางแผนเป็นงานที่ต้องกระทำเป็นจุดเริ่มแรกของทุกฝ่ายในองค์กร ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันการดำเนินการเป็นไปด้วยความมั่นคงและความเจริญเติบโต

4. เป็นการลดความสูญเปล่าของหน่วยงานที่ซ้ำซ้อนเพราะการวางแผนทำให้มองเห็นภาพรวมขององค์กรที่ชัดเจนและยังเป็นการอำนวยความสะดวกในการจัดระเบียบองค์กร

ให้มีความเหมาะสมกับลักษณะงานมากยิ่งขึ้น เป็นการจำแนกงานแต่ละแผนกไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน

5. ทำให้เกิดความแจ่มชัดในการดำเนินงานเนื่องจากการวางแผนเป็นการกระทำโดยอาศัยทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยต่าง ๆ (a rational approach) มาเป็นตัวกำหนดจุดมุ่งหมายและแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนในอนาคตอย่างเหมาะสมกับสภาพองค์กรที่ดำเนินอยู่

กล่าวโดยสรุป ไม่มีองค์กรใดที่ประสบความสำเร็จได้โดยปราศจากการวางแผนดังนั้น การวางแผนจึงเป็นภารกิจอันดับแรกที่มีความสำคัญของกระบวนการจัดการที่ดี (คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. 2546)

ประโยชน์ของการวางแผน (A vantages of Planning) การวางแผนที่ดีย่อมส่งผลให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. บรรลุจุดมุ่งหมาย (Attention of Objectives) การวางแผนทุกครั้งจะมีจุดมุ่งหมายปลายทางเพื่อให้การบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดให้ การกำหนดจุดมุ่งหมายจึงเป็นงานขั้นแรกของการวางแผนถ้าจุดมุ่งหมายที่กำหนดมีความแจ่มชัดก็จะช่วยให้การบริหารแผนมีทิศทางมุ่งตรงไปยังจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างสะดวกและเกิดผลดี

2. ประหยัด (Economical Operation) การวางแผนเกี่ยวข้องกับการใช้สติปัญญาเพื่อคิดวิธีการให้องค์กรบรรลุถึงประสิทธิภาพ เป็นการให้งานในฝ่ายต่าง ๆ มีการประสานงานกันจัดกิจกรรมที่ดำเนินมีความต่อเนื่องกัน ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในงานต่าง อย่างคุ้มค่า นับว่าเป็นการลดต้นทุนที่ดี ก่อให้เกิดการประหยัดแก่องค์กร

3. ลดความไม่แน่นอน (Reduction of Uncertainty) การวางแผนช่วยลดการไม่แน่นอนในอนาคตลงเพราะการวางแผนเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคตการวางแผนที่มีประสิทธิภาพเป็นผลจากการวิเคราะห์พื้นฐานของข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นแล้วทำการคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคตและได้ให้แนวทางพิจารณาป้องกันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไว้แล้ว

4. เป็นเกณฑ์ในการควบคุม (Basis of control) การวางแผนที่ให้ผู้บริหารได้กำหนดหน้าที่การควบคุมขึ้น ทั้งนี้เพราะการวางแผนและการควบคุมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออกเป็นกิจกรรมดำเนินการคู่กันอาศัยซึ่งกันและกัน กล่าวคือถ้าไม่มีการวางแผนก็ไม่สามารถมีการควบคุม กล่าวได้ว่าแผนกำหนดจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการปฏิบัติงานในหน้าที่การควบคุม

5. ส่งเสริมนวัตกรรมและการสร้างสรรค์ (Encourages innovation and Creativity) การวางแผนเป็นพื้นฐานด้านการตัดสินใจ และเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ (นวัตกรรม) และความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้ เนื่องจากขณะที่ฝ่ายจัดการวางแผนกันนั้น จะเป็นการระดมปัญหาของคณะผู้ทำงานด้านการวางแผนทำให้เกิดความคิดใหม่ ๆ และความคิดสร้างสรรค์นำมาใช้ประโยชน์แก่องค์กรและยังเป็นการสร้างทัศนคติการมองอนาคตระหว่างคณะผู้บริหาร

6. พัฒนาแรงจูงใจ (Improves Motivation) ระบบการวางแผนที่ดีจะเป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงความร่วมแรงร่วมใจในการทำงานของผู้บริหารและยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในกลุ่มคนงานด้วยเพราะเขารู้อย่างชัดเจนว่าองค์กรคาดหวังอะไรจากเขาบ้าง นอกจากนั้นการวางแผนยังเป็นเครื่องมือฝึกและพัฒนาแรงจูงใจที่ดีสำหรับผู้บริหารในอนาคต

7. พัฒนาการแข่งขัน (Improves Competitive Strength) การวางแผนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้องค์กรมีการแข่งขันกันมากกว่าองค์กรที่ไม่มีการวางแผนที่ขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะการวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการขยายขอบข่ายการทำงาน เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ปรับปรุงสิ่งต่างๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

8. ทำให้เกิดการประสานงานที่ดี (Better Coordination) การวางแผนได้สร้างความมั่นใจในเรื่องเอกภาพที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร ทำให้กิจกรรมต่างๆ ที่จัดวางไว้มุ่งไปที่จุดมุ่งหมายเดียวกันมีการจัดประสานงานในฝ่ายต่างๆ ขององค์กรเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในงานแต่ละฝ่ายขององค์กร (คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น, 2546)

ข้อจำกัดในการวางแผน อย่างไรก็ตามการวางแผนบางครั้งอาจประสบความล้มเหลวหรือขาดประสิทธิภาพขึ้นได้ดังนั้น ข้อความต่อไปนี้จะช่วยของท่านนำไปพิจารณาประกอบในการวางแผนเพื่อให้การวางแผนไม่ประสบความล้มเหลว

1. การขาดข้อมูลที่เชื่อถือได้ ในการวางแผนจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปพิจารณากำหนดจุดมุ่งหมายและกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินงาน แต่ถ้าขณะที่มีการวางแผนนั้น กลุ่มทำงานได้นำข้อมูลที่มาจากแหล่งที่เชื่อถือไม่ได้ จะทำให้การวางแผนงานนั้นเกิดการผิดพลาด ฉะนั้น ข้อมูลนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดแผนงานเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดแผนงานเป็นอย่างดี

2. การวางแผนเป็นกระบวนการมองไปข้างหน้า ถ้าผู้บริหารมีแนวโน้มที่จะทำงานในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก เขาจะไม่สามารถทำงานการวางแผนที่ดีได้เลย ฉะนั้นผู้วางแผนจะต้องเป็นบุคคลที่มีความคิดริเริ่มและเป็นคนที่มีความกระตือรือร้นจะได้ไม่ไม่สามารถ

มองหามาตรการประเมินและติดตาม แผนที่วางไว้ได้อย่างเหมาะสมและเข้าใจการดำเนินงานตามแผนอย่างถูกต้อง

3. การวางแผนเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายการวางแผน อาจจะทำให้การปฏิบัติการบางกรณีล่าช้าไปได้ แต่ก็ เป็นความจริงว่าถ้าเราไม่ใช้เวลาในการวางแผนเกี่ยวข้องกับใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการรวบรวมการวิเคราะห์ สารสนเทศและการประเมินทางเลือกต่าง ๆ ดังนั้น ถ้าการจัดการไม่จัดงบประมาณค่าใช้จ่ายอย่างเพียงพอในการวางแผน ไม่ยอมใช้เวลาให้เพียงพอคิดแต่เพียงว่าเสียเวลาสิ้นเปลืองแล้วผลของแผนที่จะออกมาดีนั้น ย่อมเป็นไปได้

4. การดำเนินการภายในองค์กรที่เข้มงวดเกินไปในเรื่องต่าง ๆ จะเป็นอุปสรรคในการนำความคิดริเริ่มและแนวความคิดใหม่ ๆ เข้ามาสู่องค์กร ฉะนั้น ผู้วางแผนจำเป็นต้องมีการยืดหยุ่นการดำเนินการในบางกรณีบ้าง ซึ่งจะนำผลดีมาสู่องค์กร

5. การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นข้อจำกัดในการวางแผน บางครั้งเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กรธุรกิจต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นผลกระทบอย่างต่อเนื่องมาจากความผันผวนทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ฉะนั้นผู้วางแผนไม่สามารถยอมรับเรื่องราวต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ อาจจะไปสู่การต่อต้านจากกลุ่มคนงาน และทัศนคติเช่นนี้จะส่งผลกระทบต่อ กระบวนการวางแผนที่เกิดขึ้นขาดประสิทธิภาพ

6. ประสิทธิภาพในการวางแผนอาจมีข้อจำกัดมาจากปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้เพราะปัจจัยภายนอกบางอย่างยากแก่การทำนายและคาดการณ์ เช่น การเกิดสงคราม การควบคุมของรัฐบาล หรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้วางแผนไม่สามารถควบคุมได้ก็อาจทำให้การดำเนินงานตามแผนประสบปัญหาอย่างยากได้ (คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. 2546)

หลักการพื้นฐานในการวางแผน การวางแผนประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 4 ประการด้วยกัน คือ (อ้างอิงใน สง่า กาญจัน. 2550 : 21)

1. การวางแผนจะต้องสนับสนุนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร (Contribution to Purpose and Objectives) ในการวางแผน ผู้วางแผนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญว่าเป้าหมายของแผนทุกแผนที่กำหนดขึ้นนั้นจะต้องเกี่ยวพันและอำนวยความสะดวกให้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันในองค์กรบรรลุตามเป้าหมายหรือประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกอย่างจริงจัง

2. การวางแผนงานเป็นอันดับแรกของกระบวนการจัดการ (Primacy of Planning) ซึ่งกระบวนการจัดประกอบด้วย (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling) การวางแผน เป็นงานเริ่มต้นก่อนขั้นตอนนี้ ทั้งนี้เพราะการวางแผนจะเป็นตัวสนับสนุนให้งานด้านอื่นๆดำเนินไปด้วยความสอดคล้อง

3. การวางแผนเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกคน (Pervasiveness of Planning) การวางแผนเป็นงานของผู้บริหารทุกระดับที่จะต้องทำแล้วแต่ขอบเขตของอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะผู้บริหารในระดับที่ต่างกันต่างก็มีความรับผิดชอบควบคุมให้งานที่ตนกระทำอยู่ให้ประสบความสำเร็จฉะนั้นการวางแผนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

4. ประสิทธิภาพของแผนงาน (Efficiency of Plans) ในการวางแผนนั้นผู้วางแผนจะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของการวางแผน ซึ่งสามารถพิจารณาจากการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยการลงทุนอย่างประหยัดและคุ้มค่า เช่น การใช้เวลา เงิน เครื่องมือ แรงงาน และการบริหารที่ดีสร้างความพึงพอใจให้แก่สมาชิกในองค์กร

หลักการพื้นฐาน 4 ประการนี้ นับว่ามีส่วนสำคัญในการปูพื้นฐานของความคิดในด้านการวางแผนให้องค์กรประสบความสำเร็จก้าวหน้า (คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. 2546)

ลำดับขั้นในกระบวนการวางแผน (Steps in Planning Process) การดำเนินงานใดๆ ก็ตามควรมีลำดับขั้น และขั้นตอนทั้งนี้เพื่อให้งานนั้นมีประสิทธิภาพการวางแผนก็เช่นกัน จำเป็นต้องทำต่อเนื่องเป็นกระบวนการลำดับขั้นในการวางแผนประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้ (คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. 2546)

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ (Setting Objectives) เป็นงานอันดับแรกที่น่าวางแผนจะดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้รู้ทิศทางที่จะก้าวเดินต่อไปข้างหน้า เพราะการวางแผนเป็นเรื่องของอนาคตซึ่งได้กล่าวมาแล้ว และเป็นพื้นฐานที่จะเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมอื่น ในองค์กร สิ่งสำคัญที่จะต้องตระหนักในการวางแผนคือแผนที่จะต้องมีชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในองค์กรเกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกันอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานและมีการประสานงานกัน

2. พัฒนาข้อตกลงที่เป็นตัวกำหนดขอบเขตในการวางแผน (Developing the Planning Premises) ผู้วางแผนจะต้องกำหนดข้อตกลงต่างๆ ที่จะเป็นขอบเขตในการวางแผนเพื่อสามารถคาดการณ์เหตุการณ์ต่างๆ ในอนาคตได้ถูกต้องใกล้เคียง การกำหนดข้อตกลง

เบื้องต้นจะนำมาเป็นพื้นฐานในการวางแผน ขอบเขตและข้อตกลงต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากข้อมูลและปัจจัยภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้านเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ความรู้สึกของประชาชน นอกจากปัจจัยภายนอกแล้ว การวางแผนจะต้องตระหนักถึงข้อมูลและปัจจัยภายในองค์กรด้วย จึงทำให้ข้อตกลงที่กำหนดขึ้นมาจากข้อมูลรอบด้านอันเป็นผลทำให้ข้อมูลที่นำมาใช้เป็นกรอบในการวางแผนมีความเชื่อถือได้มากขึ้น

3. พิจารณาข้อจำกัดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในการวางแผน (Reviewing all possible Limitations on Planning) ข้อจำกัดต่าง ๆ มักเกิดขึ้นเสมอในการทำงานใดๆ ฉะนั้นถ้าผู้วางแผนได้มีการพิจารณาและคำนึงสิ่งเหล่านี้แล้วก็จะสามารถจัดข้อจำกัดต่างๆ ให้เหลือน้อยลง สิ่งที่ควรนำมาพิจารณาคาดการณ์ในการวางแผน ได้แก่ ขอบเขต อำนาจหน้าที่ วัตถุประสงค์ สภาพทางการเงิน ตลอดจนบุคลากรต่างๆ ในองค์กร เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีน้ำหนักสำคัญในการกำหนดแผนงานที่จะดำเนินการต่อไป

4. พัฒนาทางเลือก (Developing Alternatives) ในการวางแผนผู้วางแผนควรได้แสวงหาทางเลือกต่าง ๆ ที่จะเป็นแนวทางในการดำเนินการตามแผนนั้น เพราะบางครั้งการดำเนินการตามแผนหนึ่ง ๆ ไม่ใช่แนวทางปฏิบัติแนวเดียวที่จะบรรลุความสำเร็จของแผนนั้น แต่อาจมีแนวปฏิบัติหลาย ๆ แนวที่สามารถไปถึงวัตถุประสงค์ของแผนนั้นได้เช่นกัน ฉะนั้นผู้วางแผนจำเป็นต้องคิดถึงแนวทางต่าง ๆ มากำหนดกิจกรรมในการวางแผน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการพัฒนาความคิดของผู้วางแผนให้มีความหลากหลายตามข้อมูลต่าง ๆ

5. ประเมินทางเลือก (Evaluating the Alternatives) การประเมินทางเลือกนี้ต้องการหลังจากได้มีการพัฒนาทางเลือกต่างๆ แล้วผู้วางแผนจำเป็นต้องศึกษาปัจจัยต่างๆ ของทางเลือกแต่ละแนวประกอบว่าจะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนที่ทางเลือกเหล่านี้จะทำให้องค์กรดำเนินไปได้แล้ว จึงตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เป็นไปได้สูงสุด (The most feasible alternatives) สิ่งที่เป็นข้อคิดสำหรับผู้วางแผนในการประเมินทางเลือกนั้นก็คือนิ่ววิธีใดที่ให้ผลสูงสุดเพียงวิธีเดียว ฉะนั้น ผู้วางแผนควรตัดสินใจเลือกทางเลือกสองแนวทางหรือมากกว่า และนำทางเลือกที่เลือกแล้วมาหลอมรวมกันเพื่อเป็นไปได้อย่างมากที่สุด (The most feasible plan) ในการปฏิบัติ

6. เปลี่ยนแปลงแผนสู่การปฏิบัติ (Converting plans into Actions) ผู้วางแผนต้องทำการเปลี่ยนแปลงแผนสู่การปฏิบัติ ซึ่งจะออกมาในรูปการกำหนดนโยบาย (Policies) ตารางการทำงาน (Schedules) และงบประมาณ (Budgets) การเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่

กล่าวนี้จะช่วยเป็นแนวทางในการดำเนินการปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้น (คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. 2546)

ลักษณะของแผนที่ที่ดี (Requirement of Good Plan) มีดังนี้ (อ้างอิงใน สง่า กาญจัน. 2550 : 23)

1. แผนควรมีลักษณะที่เฉพาะมากกว่ามีลักษณะกว้างหรือกล่าวทั่ว ๆ ไป (It should be Specific be specific rather general) การชี้เฉพาะถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะก่อให้เกิดความชัดเจน และโอกาสที่จะเกิดความเข้าใจผิดหรือนำไปใช้ผิด ๆ นั้นน้อยมาก ฉะนั้น การจัดทำแผนจะต้องมีลักษณะเฉพาะเพื่อให้การดำเนินงานตามแผนเป็นไปอย่างถูกต้อง ไม่ต้องตีความกันในลักษณะต่าง ๆ และบางครั้งการตีความ นั้นอาจก่อให้เกิดดำเนินการที่ผิดทิศทางไปก็เป็นได้

2. แผนควรจำแนกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่รู้แล้วและสิ่งที่ยังไม่รู้ให้ชัดเจน (A plan should distinguish between the Known and the unknown) ทั้งนี้เพราะการวางแผนเป็นการคาดการณ์ต่าง ๆ ในอนาคต ฉะนั้น การจำแนกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่รู้และรู้ให้เห็นเด่นชัด จะทำให้ผู้ใช้แผนคำนึงถึงและพิจารณาสิ่งที่ยังไม่รู้ให้รอบคอบ

3. แผนควรมีการเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุผลและสามารถนำไปปฏิบัติได้ (A plan should be Logical and practical) ซึ่งเรื่องนี้นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่ผู้วางแผนจะต้องใช้การคิดวิจารณ์ญาณเป็นฐานในการพิจารณา ข้อมูลต่างๆ อย่างมีเหตุผลและตัดสินใจเลือกแนวทางดำเนินการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

4. แผนจะต้องมีลักษณะยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ (The plan must be flexible and capable of being modified) แผนที่นำไปใช้จะต้องเหมาะสมกับสภาพ การณ์การเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่สามารถเกิดได้ทุกขณะนอกจากนั้นการดำเนินการต่างๆ มักจะมีตัวแปรต่างๆ จำนวนมาก ที่มีผลกระทบต่อแผน ฉะนั้นแผนที่จะต้องมีลักษณะยืดหยุ่นและปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนไป

5. แผนจะต้องได้รับการยอมรับจากกระบวนกรที่เกี่ยวข้อง (The plan must be acceptable to the persons who are affected) ทั้งนี้เนื่องจากการยอมรับจะนำมา ซึ่งความตั้งใจและความร่วมมือเป็นอย่างดีในการนำแผนไปปฏิบัติถ้าแผนที่วางนั้นได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องยอมรับเป็นผลดีแก่การดำเนินงานขององค์การธุรกิจเป็นอย่างยิ่ง

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ทำให้ผู้ศึกษาทราบถึงความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของการวางแผนดีขึ้น และทำให้เข้าใจเกี่ยวกับข้อจำกัด

ในการวางแผนรวมทั้งลักษณะที่ดีของแผน ซึ่งขั้นตอนการวางแผนที่ดี ได้แผนที่ดีและนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร จุดสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาและที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการจัดแผนพัฒนาตำบล สิ่งที่ได้ คือ “แผนพัฒนา” จะต้องเป็นที่ยอมรับจากประชาชนในเขตพื้นที่ สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ และสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติโดยได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี (คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น, 2546)

องค์การบริหารส่วนตำบลกับการจัดทำแผนพัฒนาตำบล แผนชุมชน และกระบวนการชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลของตนเอง ประกอบกับพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 รวมแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2546 มาตรา 46 ซึ่งได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยมีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการองค์การบริหารส่วนตำบล ตามที่คณะกรรมการพัฒนาตำบลเสนอข้อความเห็นชอบต่อสภา

1. ประเภทของแผนพัฒนาตำบล

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2548 ได้กำหนดประเภทของแผนพัฒนาท้องถิ่นไว้ 2 ประเภท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

“แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา” หมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งแสดงถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาในอนาคต โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอำเภอ และแผนชุมชน

“แผนพัฒนาสามปี” หมายความว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอันมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดแผนงาน โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปีซึ่งมีความต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้า ครอบคลุมระยะเวลาสามปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็น

ประจำปี ซึ่งการจัดทำแผนพัฒนาสามปีจะมีความเชื่อมโยงกับการจัดทำงบประมาณประจำปี อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำงบประมาณในระบบมุ่งเน้นผลงาน

สำหรับ “แผนการดำเนินงาน” ที่กำหนดในระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2548 นั้น มิใช่การจัดทำแผนพัฒนา แต่เป็นเอกสารรวบรวมแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการจริงทั้งหมดในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละปีงบประมาณเพื่อให้ทราบกิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ดำเนินการ

2. องค์กรจัดทำแผนพัฒนาตำบล

2.1 คณะกรรมการพัฒนาตำบล ประกอบด้วย

2.1.1 นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล	ประธานกรรมการ
2.1.2 รองนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลทุกคน	กรรมการ
2.1.3 สมาชิกสภา อบต. ที่สภา อบต. คัดเลือกจำนวน 3 คน	กรรมการ
2.1.4 ผู้ทรงคุณวุฒิที่นายก อบต. คัดเลือก จำนวน 3 คน	กรรมการ
2.1.5 ผู้แทนภาคราชการและ/หรือรัฐวิสาหกิจ
ที่นายก อบต. คัดเลือก จำนวนไม่น้อยกว่า 3 คน	กรรมการ
2.1.6 ผู้แทนประชาคมตำบลที่ ประชาคมตำบล
คัดเลือกจำนวนไม่น้อยกว่า 3 คน แต่ไม่เกิน 6 คน	กรรมการ
2.1.7 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	กรรมการ/เลขานุการ
2.1.8 เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการการพัฒนาตำบลมีอำนาจหน้าที่กำหนดแนวทางในการพัฒนาตำบลโดยพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ที่มีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของประชาชน เช่น การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การผังเมือง การกีฬาถ่ายโอนตามกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ กลุ่มจังหวัดและจังหวัด โดยให้น้ำหนักดำเนินการในยุทธศาสตร์ที่สำคัญ และมีผลต่อประชาชน โดยตรงเช่น การแก้ไขปัญหาความยากจน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กรอบนโยบาย ทิศทางแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด นโยบายของนายกองจัดการบริหารส่วนตำบล ที่แถลงต่อสภาและแผนชุมชน

2.2 คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ประกอบด้วย

- 2.2.1 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกรรมการ
- 2.2.2 หัวหน้าส่วนการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการ
- 2.2.3 ผู้แทนประชาคมตำบลที่ประชาคมตำบลคัดเลือก กรรมการ
จำนวน 3 คน
- 2.2.4 หัวหน้าส่วนการบริหารที่มีหน้าที่จัดทำแผน กรรมการ/เลขานุการ
- 2.2.5 เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนหรือ ผู้ช่วยเลขานุการ
พนักงานส่วนท้องถิ่นที่ผู้บริหารท้องถิ่นมอบหมาย

คณะสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตำบล มีหน้าที่จัดทำร่างแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่คณะกรรมการพัฒนาตำบลกำหนด เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาตำบล ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น และผู้บริหารส่วนท้องถิ่นนำร่างแผนพัฒนาตำบล เสนอต่อสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

การจัดทำแผนพัฒนาตำบล มีดังนี้

1. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคำบล
2. การจัดทำแผนพัฒนาตำบลสามปี

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคำบล ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดขั้นตอนดำเนินการไว้ ดังนี้

1. คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นจัดประชุมประชาคมท้องถิ่น ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเพื่อแจ้งแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นรับทราบปัญหาความต้องการ ประเด็นการพัฒนา และประเด็นที่เกี่ยวข้องตลอดจนความช่วยเหลือทางวิชาการ และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อนำมากำหนดแนวทางการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยให้นำข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาจากหน่วยงานต่างๆ และข้อมูลในแผนชุมชนมาพิจารณาประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา

2. คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น รวบรวมแนวทางและข้อมูล นำมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแล้วเสนอคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น

3. คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นพิจารณาร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อเสนอผู้บริหารท้องถิ่น

4. ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาอนุมัติร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา

สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลให้ผู้บริหารท้องถิ่นเสนอร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้ความเห็นชอบก่อนแล้วผู้บริหารท้องถิ่นจึงพิจารณาอนุมัติและประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาต่อไป

การจัดทำแผนพัฒนาสามปี ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดขั้นตอนดำเนินการไว้ดังนี้

1. คณะกรรมการการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับประชาคมท้องถิ่น กำหนดประเด็นหลักการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมทั้งสอดคล้องกับปัญหา ความต้องการของประชาคมและชุมชน โดยให้นำข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาจากหน่วยงานต่างๆ และข้อมูลในแผนชุมชนมาพิจารณาประกอบจัดทำแผนพัฒนาสามปี

2. คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นรวบรวมประเด็นหลักการพัฒนา ปัญหา ความต้องการ และข้อมูลนำมาจัดทำร่างแผนพัฒนาสามปี แล้วเสนอคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น

3. คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นพิจารณาร่างแผนพัฒนาสามปีเพื่อเสนอผู้บริหารท้องถิ่น

4. ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาอนุมัติร่างแผนพัฒนาสามปีและประกาศใช้แผนพัฒนาสามปีสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลให้ผู้บริหารท้องถิ่นเสนอร่างแผนพัฒนาสามปีต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อให้เห็นชอบก่อนแล้วผู้บริหารท้องถิ่นจึงพิจารณาอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาสามปีต่อไป

จากองค์ประกอบของคณะกรรมการการจัดทำแผนพัฒนาตำบลทั้งในส่วนของคณะกรรมการพัฒนาตำบล และคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลจะเห็นว่าประกอบทุกภาคส่วน ในส่วนของตัวแทนประชาชนได้แก่ผู้แทนประชาคมตำบลเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการกำหนดแนวทางในการพัฒนา และเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดทำร่างแผนพัฒนาตำบล

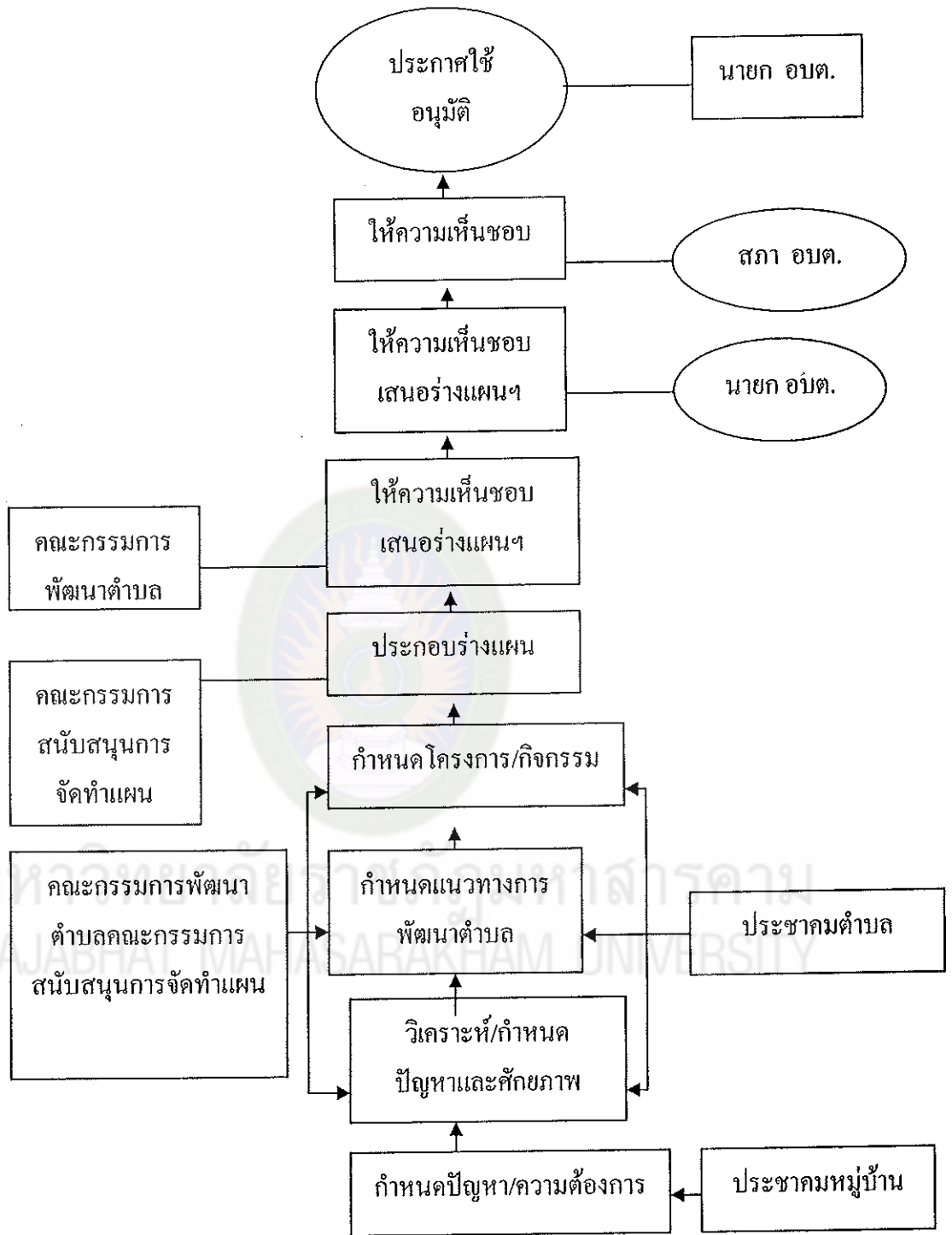
ผู้แทนประชาคมตำบล ประชาคมตำบลจะเป็นผู้สอยคัดเลือกสมาชิกของประชาคมตำบลอย่างน้อย 3 คน แต่ไม่เกิน 6 คน ร่วมเป็นคณะกรรมการพัฒนาตำบล ในการคัดเลือกควรคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ และต้องมี

ความสนใจต่อการพัฒนาตำบล มีความเสถียรและความเป็นกลางทางการเมือง
ผลประโยชน์โดยรวมเป็นหลัก

ในขั้นตอนในการจัดทำแผนคณะกรรมการพัฒนาตำบลจะต้องจัดให้มีการประชุม
ประชาชนตำบลเพื่อแจ้งแนวทางและรับทราบปัญหาความต้องการจากประชาชนตำบลการ
จัดทำแผนพัฒนาตำบลสามปีประชาชนตำบลก็ยังมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาตำบลใน
การกำหนดประเด็นหลักของการพัฒนา และทั้งแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนพัฒนา
สามปีจะต้องอาศัยข้อมูลจากแผนชุมชนซึ่งเป็นผลผลิตชุมชนที่มีการร่วมกันจัดทำแผนกำหนด
ทิศทางและอนาคตของชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปกครองท้องถิ่นและการกระจาย
อำนาจในการปกครองโดยชี้ให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดทำ
แผนพัฒนาตำบลของภาคประชาชน ดังแสดงในแผนภูมิขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภาพที่ 1 แสดงขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

การมีส่วนร่วมของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลสามปี
จากแผนภาพของขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ประชาคมหมู่บ้าน
ประชาคมตำบล มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการจัดทำแผน ดังนี้ (ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่า
ด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548)

1. การกำหนดปัญหาและความต้องการ

คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตำบล รวบรวมประเด็น
หลักการพัฒนาปัญหาความต้องการ และข้อมูลเพื่อนำมาจัดเป็นร่างแผนพัฒนาเสนอต่อ
คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นตำบล เพื่อให้ได้ข้อมูลในส่วนที่เป็นปัญหาและความต้องการของ
ประชาชน จึงแจ้งประชาชนไปยังประชาคมหมู่บ้านไปทำการจัดให้มีเวทีประชาคมหมู่บ้าน
ประชาคมหมู่บ้าน จัดให้มีเวทีประชาคมเพื่อประชุมปรึกษาหารือกัน โดย
การระดมสมอง ระดมความคิด ในการค้นหาปัญหา และแนวทางในการแก้ไข ในการประชุม
ประชาคมควรมีสมาชิกในการประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง จึงจะถือว่าครบองค์ประชุม
ประชาคมหมู่บ้านรวบรวมปัญหาและความต้องการที่ได้จากเวทีประชาคม และนำข้อมูลที่ได้
เสนอให้คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนเพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

2. การวิเคราะห์ปัญหาการกำหนดแนวทางในการพัฒนา

คณะกรรมการการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลรวบรวมปัญหาจาก
ประชาคมหมู่บ้าน นำไปวิเคราะห์ประเมินถึงศักยภาพของตำบล และจัดทำเป็นร่างแผนพัฒนา
ตำบลเพื่อเสนอให้คณะกรรมการพัฒนาตำบลพิจารณาให้เห็นชอบ
ประชาคมตำบล คณะกรรมการพัฒนาตำบลร่วมกับประชาคมตำบล
กำหนดประเด็นหลักการพัฒนาให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนมาพิจารณา
ประกอบการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

คณะสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตำบล เมื่อวิเคราะห์ปัญหา กำหนด
ปัญหา และประเมินถึงศักยภาพขององค์กรในการแก้ไขปัญหา จากนั้นคณะกรรมการ
สนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนากำหนดโครงการกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา และจัดทำ
ประกอบเป็นร่างแผนพัฒนาตำบลเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

คณะกรรมการพัฒนาตำบล พิจารณาร่างแผนพัฒนาตำบลที่คณะกรรมการ
สนับสนุนการจัดทำแผนเสนอมาน หากเห็นชอบก็จะนำร่างแผนพัฒนาเสนอนายกองค์การ
บริหารส่วนตำบลเพื่อพิจารณาต่อไป

นายกองค์การบริหารส่วนตำบล พิจารณาและเห็นชอบร่างแผนพัฒนา
เสนอต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล
พิจารณาให้ความเห็นชอบร่างแผนส่งกลับไปให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอนุมัติและ
ประกาศใช้เป็นแผนพัฒนาต่อไป

แผนชุมชน และกระบวนการชุมชน

แนวคิด ความเชื่อพื้นฐาน การทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่สามารถทำได้โดยการสร้าง
บุคคลภายนอกชุมชนหรือทำโดยการสอนการฝึกอบรมชุมชนที่เข้มแข็งจะมีกระบวนการใน
การจัดการของชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมพึ่งคุณค่าทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของ
คนในชุมชนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเป็นเครือข่ายชุมชนและมีการ
ขยายพันธมิตรออกไปนอกประชุมในลักษณะสร้างความสัมพันธ์ ดังนั้นทุกชุมชนจึงต้อง
ร่วมกันสร้างพลังชุมชนและใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน (วาระแห่งชาติ 2545-2551.
2548 : 31)

แผนชุมชนคืออะไร แผนชุมชนคือขบวนการวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาว่าคืออะไร
และจะทำอะไรคือการวิเคราะห์ที่ทางเลือกเป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อวิเคราะห์
แล้วนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหากระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นการ
เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (อ้างอิงใน สง่า กาจู้ด. 2550 : 31)

แผนชุมชน คือ กระบวนการเรียนรู้ปรับความคิดของคนในชุมชนให้ตรงกัน โดย
นำข้อมูลวิเคราะห์ (ข้อมูลพูดได้) เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาได้ (อ้างอิงใน สง่า กาจู้ด. 2550 :
31)

โดยสรุปแผนชุมชน

1. แผนที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดเพื่อวางเป้าหมายในการ
พัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน
2. แผนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน
3. กิจกรรมหรือแผนงานที่คนในชุมชนช่วยกันคิดเพื่อทำให้ออนาคตของคนใน
ชุมชนเป็นไปอย่างหวังไว้

แผนชุมชนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาตำบลอย่างไร

การกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของคณะกรรมการพัฒนาตำบล ส่วนหนึ่ง
นำเอาแผนชุมชนมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาตามสถานะทางการคลัง และความ
จำเป็นเร่งด่วนของปัญหา

องค์การบริหารส่วนตำบล จะพิจารณานำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติดังนี้

1. นำข้อมูล ปัญหา ความต้องการที่ได้มาจากการระดมสมองจากแผนชุมชนที่จัดทำเสร็จมาประกอบการพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาตำบล (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา)
2. พิจารณาทำโครงการ/กิจกรรมตามความจำเป็นที่เกิดศักยภาพของชุมชนมาบรรจุในแผนพัฒนาตำบล (แผนพัฒนาสามปี) เพื่อเป็นกรอบในการจัดทำงบประมาณอันเป็นการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติอีกทางหนึ่ง
3. พิจารณาทำแผนชุมชนที่เกินอำนาจหน้าที่หรือฐานะทางการคลัง ขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อส่งให้หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหาระบบหรือบูรณาการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบล การกำหนดแนวทางการพัฒนา คณะกรรมการพัฒนาตำบลจะต้องพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ขององค์กร กิจกรรม ถ้วยโอน ยุทธศาสตร์การพัฒนาต่างๆ กรอบนโยบาย ทิศทาง แนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด นโยบายผู้บริหาร และแผนชุมชนของตำบล

กระบวนการชุมชน

กระบวนการชุมชน คือ พฤติกรรมหรือการกระทำร่วมกันของคนในชุมชน ที่มาร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ของชุมชนแล้วนำมาร่วมกันตัดสินใจวางแผน ดำเนินการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผลการกระทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน (วาระแห่งชาติ, 2548 : 45)

กล่าวโดยสรุปว่า กระบวนการชุมชนเป็นพฤติกรรมที่จะให้ ได้มาซึ่งแผนชุมชน ทบทวนแผนชุมชนที่มีอยู่ให้สามารถแก้ไขปัญหามาของชุมชนได้ ส่วนแผนชุมชนเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการชุมชน

บริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น

สภาพทั่วไป สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม การบริการขั้นพื้นฐาน ข้อมูลอื่น ๆ และแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น (องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น, 2552 : 3-9)

1. สภาพทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 โดยประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ลงวันที่ 19 เดือนมกราคม พ.ศ.

2539 ทั้งนี้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 60 วัน นับตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นตั้งอยู่ในเขตตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ประมาณ 5 กิโลเมตร ไปตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2045

1.2 เนื้อที่ องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น มีเนื้อที่ประมาณ 25 ตารางกิโลเมตร หรือมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 16,943 ไร่

1.3 ภูมิประเทศ องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น มีสภาพพื้นที่เป็นที่ดอน สลับ ที่ลุ่ม การใช้ประโยชน์จากที่ดินของประชากรในตำบลขอนแก่น กว่า ร้อยละ 80 เป็นพื้นที่ทำการเกษตร เช่น ทำนา และปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น หนองคูม หนองแวง หนองแคน และหนองน้ำอื่นกระจายไปทั่วพื้นที่ตำบล

มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลดงลาน
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลสะอาดสมบูรณ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลรอบเมืองและตำบลดงลาน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลเมืองเป็ลื้อยและตำบลหนองใหญ่
	อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

1.4 จำนวนหมู่บ้าน ตำบลขอนแก่นมีเขตการปกครอง ทั้งหมด 14 หมู่บ้าน มีจำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นทั้ง 14 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านป่าบาก หมู่ที่ 2 บ้านขอนแก่นใต้ หมู่ที่ 3 บ้านขอนแก่นเหนือ หมู่ที่ 4 บ้านหนองพุก หมู่ที่ 5 บ้านดับเต่า หมู่ที่ 6 บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 7 บ้านแคนเหนือ หมู่ที่ 8 บ้านแคนใต้ หมู่ที่ 9 บ้านป่ายาง หมู่ที่ 10 บ้านหนองหุ้ง หมู่ที่ 11 บ้านขอนแก่นกลาง หมู่ที่ 12 บ้านหนองคูขาด หมู่ที่ 13 บ้านขอนแก่น หมู่ที่ 14 บ้านแคน

1.5 จำนวนประชากร/จำนวนครัวเรือน ตำบลขอนแก่นมีประชากรทั้งหมด 7,295 คน แยกเป็น ชาย 3,546 คน หญิง 3,749 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,941 ครัวเรือน (สำรวจ ณ เดือนเมษายน 2552)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			จำนวน ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านป่าปาก	180	205	385	150
2	บ้านขอนแก่นใต้	161	185	346	119
3	บ้านขอนแก่นเหนือ	430	418	848	203
4	บ้านหนองพุก	142	139	281	66
5	บ้านดัดเต่า	167	189	356	90
6	บ้านโนนสะอาด	364	358	722	213
7	บ้านแคนเหนือ	297	302	599	163
8	บ้านแคนใต้	278	302	580	145
9	บ้านป่ายาง	409	437	846	204
10	บ้านหนองหุ้ง	179	183	362	87
11	บ้านขอนแก่นกลาง	219	224	443	124
12	บ้านหนองภูขาด	103	111	214	60
13	บ้านขอนแก่น	300	344	644	169
14	บ้านแคน	317	352	669	148
รวม		3,546	3,749	7,295	1,941

2. สภาพทางเศรษฐกิจ

2.1 อาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ประมาณร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้น 14,692 ไร่ พื้นที่อาศัยและอื่นๆ 2,251 ไร่ พื้นที่เกษตร 14,692 ไร่ แบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ ดังนี้

2.1.1 พื้นที่ค่อนข้างราบเรียบหรือต่ำมาก ใช้ทำนา 1,242 ไร่ หรือประมาณ 8.45 ของพื้นที่การเกษตร

2.1.2 พื้นที่ราบ ใช้ทำนา 13,450 ไร่ หรือประมาณ 91.55 ของพื้นที่การเกษตร โดยมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญ รองลงมาคือ ยาสูบ และพืชไร่ นอกจากนี้ยัง

ปลูกพืชอื่นๆ เช่น ถั่วฝักยาว ผักต่างๆ ส่วนการเลี้ยงสัตว์จะเลี้ยงไว้ใช้แรงงานและบริโภค เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ฯลฯ

2.2 อาชีพอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำขนมปัง ขนมแซนวิช และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยมีโรงสีข้าวกระจายอยู่ทุกชุมชน นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

2.3 อาชีพรับราชการ ประชาชนบางส่วนประกอบอาชีพรับราชการรองจากอาชีพเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

2.4 หน่วยธุรกิจ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น

2.4.1	ปั้มน้ำมัน	4	แห่ง
2.4.2	โรงงานอุตสาหกรรม	1	แห่ง
2.4.3	โรงสีข้าว	23	แห่ง

3. สภาพทางสังคม

3.1 การศึกษา

3.1.1	โรงเรียนประถมศึกษา	2	แห่ง
3.1.2	โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส	1	แห่ง
3.1.3	โรงเรียนอาชีวศึกษา	1	แห่ง
3.1.4	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	1	แห่ง
3.1.5	ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	14	แห่ง

3.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา มีวัด/สำนักสงฆ์ 12 แห่ง

3.3 สาธารณสุข

3.3.1	ศูนย์ ศสมช.	14	แห่ง
3.3.2	สถานีอนามัย	1	แห่ง
3.3.3	อัตรามีน้ำและใช้ส้วมราดน้ำ	100 %	

4. การบริการพื้นฐาน

4.1 การคมนาคม การคมนาคมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น มีถนนลาดยางของกรมทางหลวงผ่านพื้นที่ตำบล จำนวน 1 สาย และมีถนนลาดยางในตำบลและเชื่อมระหว่างตำบลอีก 4 สาย และมีถนนบางสายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก นอกจากนี้ถนนสายต่างๆ เป็นถนนลูกรังและถนนดิน

4.2 การโทรคมนาคม

4.2.1 สถานีวิทยุตำรวจภูธร ภาค 4 ระบบเอฟเอ็ม 1 แห่ง

4.2.2 สถานีวิทยุชุมชนคลื่นมหาชน ระบบเอฟเอ็ม 2 แห่ง

4.3 การไฟฟ้า องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นมีกระแสไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน ทั้ง 14 หมู่บ้าน

4.4 แหล่งน้ำธรรมชาติ

4.4.1 มีลำห้วย 2 สาย คือ ลำห้วยเหนือ และลำห้วยรอกไถ

4.4.2 มีหนองน้ำสาธารณะ 7 แห่ง คือ หนองคูม หนองแวง หนองขอนแก่น หนองเค็ง หนองอาจ หนองแคน และหนองดำ

5. ข้อมูลอื่นๆ

5.1 ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

5.1.1 ทรัพยากรธรรมชาติ ดินมีสภาพเป็นดินร่วนปนทรายเก็บกักน้ำไม่ค่อยดี ดินใช้เพาะปลูกไม่ค่อยดี และดินขาดอินทรีย์ธาตุ

5.1.2 ทรัพยากรน้ำ น้ำมีไม่เพียงพอสำหรับการอุปโภค บริโภค และใช้ในการเกษตรกรรม ซึ่งส่วนมากต้องอาศัยน้ำฝนและน้ำใต้ดิน

5.1.3 ทรัพยากรป่าไม้ ป่าไม้ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นเหลือ น้อยมาก ส่วนใหญ่ต้นไม้ที่เหลืออยู่จะเป็นต้นไม้ที่เกษตรกรปลูกขึ้น ตามที่ดินของตนเองและภายในหมู่บ้าน ซึ่งต้นไม้ส่วนมากถูกตัดเพื่อนำไปแปรรูปสร้างที่อยู่อาศัยและบุกรุกใช้เป็นที่ทำกิน

5.2 มวลชนจัดตั้ง

5.2.1 ลูกเสือชาวบ้าน 350 คน

5.2.2 ไทยอาสาป้องกันชาติ 50 คน

5.2.3 ตำรวจบ้าน 30 คน

5.2.4 อปพร. 42 คน

5.2.5 กลุ่มอาชีพ 14 กลุ่ม

5.2.6 กลุ่มออมทรัพย์ 14 กลุ่ม

5.3 ศักยภาพในตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นมี จำนวนบุคลากร (พนักงานส่วนตำบลและพนักงานจ้าง) จำนวน 46 คน

5.4 รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2552
รวมทั้งสิ้น 21,201,140 บาท แยกเป็น

5.4.1 รายได้จัดเก็บเอง จำนวน 10,409,140 บาท

5.4.2 เงินอุดหนุนจากรัฐบาล จำนวน 10,792,000 บาท

5.5 ผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น ปีงบประมาณ
2551

5.5.1 การดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ

- 1) สนับสนุนส่งเสริมอาชีพ หมู่บ้านละ 100,000 บาท
- 2) สนับสนุนกลุ่มอาชีพต่างๆ
- 3) สนับสนุนเวทีประชาคม โครงการกองทุนหมู่บ้านต่างๆ ตามนโยบาย

รัฐบาล

5.5.2 การดำเนินงานด้านสังคม

1) สงเคราะห์เบี้ยยังชีพให้กับผู้พิการที่มีฐานะยากจนและไม่สามารถ
ช่วยเหลือตนเองได้

2) สงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเอดส์ในพื้นที่ตำบลขอนแก่น

3) สงเคราะห์เบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีฐานะ

ยากจน

4) จัดซื้อผ้าห่มกันหนาวให้ราษฎรผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส

5) อุดหนุนศูนย์สงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 – 14

5.5.3 การดำเนินงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1) ก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก

2) ปรับปรุงขยายเขตบริหารประปาหมู่บ้าน

3) ก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ (฼าปนสถาน)

4) ก่อสร้างสะพาน ซ่อมแซมงานไฟฟ้าสาธารณะ

5.5.4 การดำเนินการด้านแหล่งน้ำ

1) โครงการขุดเจาะบ่อบาดาลประจำหมู่บ้าน

5.5.5 การดำเนินงานด้านสาธารณสุข

1) ป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยการจัดซื้อน้ำยาพ่นกำจัดยุงลาย

2) จัดซื้อทรายอะเบทกำจัดลูกน้ำในเขตตำบล

- 3) อุดหนุนศูนย์ป้องกันโรคเอดส์อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
- 4) ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและแมว
- 5) ป้องกันโรคไข้หวัดนก

5.5.6 การดำเนินการด้านการเมืองการบริหาร

- 1) อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น
- 2) อบรมสัมมนาพนักงานส่วนตำบล ลูกจ้าง คณะผู้บริหาร และสมาชิกสภา อบต.

3) จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน

5.5.7 การดำเนินการด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- 1) จัดแข่งขันกีฬาประจำตำบลขอนแก่น
- 2) ส่งเสริมการจัดงานประเพณีต่างๆ

5.5.8 การดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 1) จัดหาถังขยะเพื่อทิ้งขยะ
- 2) ปลูกต้นไม้ตามแนวพระราชเสาวนีย์

5.5.9 การดำเนินการอื่นๆ

- 1) ให้การสนับสนุนอุดหนุนหน่วยงานราชการอื่นๆ

สำหรับแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ที่องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นจัดทำขึ้นตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลและประโยชน์สูงสุด ซึ่งแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น จะเป็นแผนที่กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น. 2552 : 12-16) ยุทธศาสตร์การพัฒนามีทั้งหมด 7 ด้าน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยทำการก่อสร้างปรับปรุงบำรุงรักษาถนน สะพาน ทางเท้า ท่อระบายน้ำ ประปา ก่อสร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร พัฒนาระบบไฟฟ้าส่องสว่างประจำหมู่บ้าน และขยายเขตไฟฟ้าเพื่อการเกษตร

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการศึกษา โดยส่งเสริมการศึกษาให้กับประชาชน ทั้งในระบบและนอกระบบ จัดหาสื่อการเรียนการสอนให้กับโรงเรียน ส่งเสริมกิจกรรมให้เด็ก และเยาวชน ส่งเสริมกีฬานันทนาการ และป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยพัฒนาและส่งเสริมการประกอบ อาชีพ และยกระดับอาชีพให้แก่ประชาชน

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสาธารณสุข โดยบูรณาการร่วมมือกับสถานีอนามัยตำบล ส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันควบคุมโรคติดต่อ

5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน สนับสนุนสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ ลดปัญหาอาชญากรรม เก็บขยะมูลฝอย และจัดหาแหล่งที่กำจัดขยะมูลฝอยของตำบล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงภูมิทัศน์ของตำบล

6. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเมืองการบริหาร โดยพัฒนาปรับปรุงสถานที่ จัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการ บริการประชาชน บริหารงานแบบบูรณาการ สร้างความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ส่งเสริมพัฒนา ประสิทธิภาพผู้นำท้องถิ่นและพนักงาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านวัฒนธรรมและประเพณี โดยส่งเสริมกิจกรรม ประเพณีท้องถิ่น อนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิสัยทัศน์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น คือ “ประชาชนผาสุก ทุกปัญหาได้รับการแก้ไข เต็มใจบริการ บริหารแบบมีส่วนร่วม”

พันธกิจ ขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น มีดังนี้

1. จัดให้มีระบบสาธารณูปโภคให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต
2. มีถนนสัญจรที่เพียงพอและมีมาตรฐาน
3. มีทรัพยากรแหล่งน้ำสาธารณสุขที่เพียงพอต่อภาคเกษตรกรรมและภาคครัวเรือน
4. ให้มีสถานศึกษาระดับก่อนปฐมศึกษาที่ได้มาตรฐาน
5. ส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีความรู้ทุกระดับทั้งในระบบและนอกระบบ
6. ส่งเสริมกระบวนการสร้างการเรียนรู้
7. ส่งเสริมกิจกรรมเด็กและเยาวชน
8. ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีท้องถิ่น ได้รับการอนุรักษ์สืบไป
9. สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

10. ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
11. มีกฎหมายและมาตรการรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องถิ่นใช้บังคับ
12. สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ลดปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด
13. ลดการใช้สารเคมีและส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ธรรมชาติในภาค

เกษตรกรรม

14. ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
15. ส่งเสริมการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม
16. ส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่างๆ
17. ส่งเสริมและพัฒนาค่านเกษตรกรรม
18. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีโดยมีรากฐานมาจากปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง

19. ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง
20. ให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารและทันเหตุการณ์
21. เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสได้รับการดูแล
22. ประชาชนได้รับการบริการที่ดีและเสมอภาค

โดยสรุป จากแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น จะเห็นได้ การจัดทำแผนพัฒนามีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเตรียมการสำหรับการพัฒนาในอนาคต โดยดำเนินการจัดทำแผนการพัฒนาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ ตลอดจนนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหาร และปัญหาความต้องการของประชาชน เพื่อให้ได้แผนพัฒนาที่เหมาะสมกับการพัฒนาตำบล มีประสิทธิภาพสามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิรศักดิ์ สีใจเจริญ (2543 : 40) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน พบว่าโครงสร้างพื้นฐานเป็นโครงสร้างที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมาเป็นการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ นอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการเปิดโอกาสขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เข้ามามีส่วน ร่วมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง สาเหตุที่ประชาชนเข้า

ไปมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีโอกาสได้ร่วมรับผิดชอบท้องถิ่นของตน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งและจะทำให้การบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะเป็นวิธีหนึ่งในการควบคุมการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนสาเหตุที่ประชาชนไม่เข้าไปมีส่วนร่วมนั้นเพราะมีตัวแทนอยู่แล้วไม่เข้าใจขั้นตอนการดำเนินงานรวมถึงรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลมีน้อยทำให้ไม่เพียงพอที่จะทำนุบำรุงท้องถิ่น

วิทยา บุญยะเวชชีวิน (2543 : 87-88) ได้ศึกษาเรื่องการเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการจำนวน 359 คน พบว่าระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ต่อการปกครองท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางปู อยู่ในระดับปานกลาง โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด รองลงมาคือการชักชวนให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และน้อยที่สุดคือ การร่วมชุมนุมหรือเดินขบวนขับไล่สมาชิกสภาเทศบาลหรือเจ้าหน้าที่เทศบาล สำหรับปัจจัยที่มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อการปกครองท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางปูคือ การผ่านสังคมประกิตทางการเมือง การผ่านสภามหาวิทยาลัย การมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยและการเข้าถึงข่าวสารทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไม่เกินระดับ .05

ศักดิ์สิทธิ์ แยมศรี (2543 : 38) ได้ทำการศึกษาการเมืองการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดการขยะในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่แตกต่างกันที่อายุแต่แตกต่างกันที่เพศ ระดับการศึกษา รายได้อาชีพ และสถานภาพในที่อยู่อาศัย

พวงทอง โยธาใหญ่ (2545 : 59) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในขบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ประจำปี 2545 ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในระดับน้อย ประชาชนยังไม่ค่อยให้ความสนใจในกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเท่าที่ควรซึ่งอาจเป็นผลให้การแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

สมชัย ศิริสมบัติ (2545 : 58) ได้ทำการศึกษาการเมืองการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลตำบล “เมืองน่านอยู่” กรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี พบว่า ตัวชี้วัดความน่าอยู่ทั้งสี่ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านบริการสาธารณสุข ด้านสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจสังคม ปรากฏว่าผลเหมือนกันทั้งสี่ด้าน คือ กรรมการชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วม

ร่วมมากในกิจกรรมการร่วมประชุมวางแผน ร่วมเป็นกรรมการจัดกิจกรรม ร่วมออกแรงวัสดุ หรือเงินและร่วมรับทราบเมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ส่วนในกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะกรรมการชุมชนมีระดับของการมีส่วนร่วมปานกลาง จากการทดสอบ สมมติฐานหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า การรับข้อมูลข่าวสาร ความสัมพันธ์กับ ผู้นำ โครงการและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน ในการพัฒนาเทศบาลคู่มือเมืองน่าอยู่

สาโรช น้อยใจบุญ (2545 : 45-46) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลกรณีศึกษา บ้านสาวชะโงก หมู่ที่ 1 ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมและในรายได้แล้ว ประชาชนบ้านสาวชะโงก มีส่วนร่วมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับปาน กลาง โดยมีส่วนร่วมในด้านการชำระภาษี หรือค่าธรรมเนียมเป็นอันดับหนึ่ง ด้านการจัดทำ แผนพัฒนา อบต. เป็นอันดับสองด้านการเลือกตั้งสมาชิกสภา อบต. เป็นอันดับสามและด้าน การจัดซื้อจัดจ้างเป็นอันดับสุดท้าย ส่วนปัญหาอุปสรรคของประชาชนมีปัญหาอุปสรรคใน เรื่องไม่มีเวลาเนื่องจากการประกอบอาชีพเป็นอันดับหนึ่ง ในเรื่องไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็น ประจำเป็นอันดับสอง ในเรื่องสุขภาพไม่แข็งแรงเป็นอันดับสาม และในเรื่องความคิดเห็นว่า ตนเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงจึงไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอันดับสุดท้าย

มาลี เม็ญจะมโน (2546 : 53) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน ของเทศบาลห้วยกะปิ จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมเป็นเพศชายมากกว่าเพศ หญิง ส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 26-35 ปี มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท และประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด สำหรับความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของ เทศบาลอยู่ในระดับมาก มีความคาดหวังในผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลางมีทัศนคติต่อ เทศบาลในเชิงบวกมากที่สุด มีความเชื่อถือในตัวผู้นำมาก ประชาชนมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานของเทศบาลอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา และรายได้ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ดำเนินงานของเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นอาชีพของประชาชนมี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลอย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัจจัยที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้แก่ ความคาดหวังในผลประโยชน์ ของประชาชน ทัศนคติต่อเทศบาล ความเชื่อถือในตัวผู้นำมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเทศบาลมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ชัยยศ ทะไกรราช (2547 : 60-61) ได้ทำการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาคมหมู่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ประชาคมหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ประกอบอาชีพการเกษตรกรรมมากที่สุด มีช่วงอายุส่วนใหญ่ระหว่าง 40 – 50 ปี และมีการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น รายด้านทั้ง 7 ด้าน อยู่ในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาและสร้างรูปแบบ ด้านการจัดหรือปรับปรุงการบริหารและด้านการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และเห็นว่าการมีส่วนร่วมในด้านปฏิบัติตามนโยบายอยู่ในระดับมาก ประชาคมเพศชายและเพศหญิงเห็นว่าประชาคมหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ไม่แตกต่างกัน ประชาคมที่มีอายุต่างกันเห็นว่า ประชาคมหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 2 ด้าน คือ ด้านการพัฒนา และสร้างรูปแบบ และด้านการควบคุมและติดตามประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญของสถิติที่ระดับ .05 ประชาคมหมู่บ้าน ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษาปัญหา สาเหตุ และความต้องการของชุมชน ด้านการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และด้าน การควบคุมและติดตามประเมินผล

นิติภูมิ แสงประดับ (2550 : 62-63) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย และเพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย ผลสรุป ดังนี้ 1.การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของประชาชนในตำบลสนามชัย อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 48.90 โดยมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการของหมู่บ้านและมีส่วนร่วมแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาสามปี อยู่ในระดับปานกลาง 2.การมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลสนามชัยไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนปีที่อาศัยในชุมชน แหล่งรับรู้ข่าวสารของ อบต. สนามชัย อาชีพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว รายได้ของครอบครัว/เดือน จำนวนผู้มีรายได้ในครอบครัว รายจ่ายของครอบครัว ช่วงเวลาว่างในแต่ละวัน 3.การมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลสนามชัยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบตามตำแหน่งทางสังคม/ราชการ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ระหว่างตำแหน่งทางสังคม/ราชการ พบว่ากลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ นายก อบต. รองนายก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย

ผู้ใหญ่บ้าน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม/ราชการ กลุ่มรับราชการและกลุ่มกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม/ราชการ 4.การมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลสนามชัยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบตามวิธีการติดต่อสื่อสารกับ อบต. สนามชัย โดยกลุ่มที่ติดต่อสื่อสารกับ อบต. สนามชัย ผ่านทาง นายก อบต. หรือ รองนายก อบต. มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีสูงกว่าที่ติดต่อสื่อสารผ่านทางสมาชิก อบต. และกลุ่มที่ติดต่อสื่อสารผ่านทางเจ้าหน้าที่ อบต. 5.การมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลสนามชัยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี โดยกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีระดับสูง มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีสูงกว่ากลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีระดับต่ำและระดับปานกลาง 6.ข้อเสนอในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีพบว่าส่วนใหญ่มีความต้องการเรื่องการเพิ่มช่องทางในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาสามปีมากขึ้น และให้ความสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

สง่า กาจู้ด (2550 : 51-52) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่าปัจจัยที่เป็นมูลเหตุจูงใจการมีส่วนร่วมของประชาคมที่สำคัญ คือ ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อ อบต. อยู่ในระดับมาก ประชาชนมีความสนใจในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล อยู่ในระดับมาก และประชาชนมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์กรและบทบาทหน้าที่ของประชาคม อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล คือ ประชาชนขาดสิ่งจูงใจในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง แนวทางส่งเสริม/สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาคมในการจัดทำแผน คือ ผู้นำองค์กรเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ อยู่ในระดับปานกลาง อบต. ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก และการส่งเสริมให้ประชาชนมีความสนใจในการจัดทำแผนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำหรือค่อนข้างน้อย ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่แตกต่างกันที่อายุแต่แตกต่างกันที่เพศ ระดับการศึกษา รายได้อาชีพ และสถานภาพในที่อยู่อาศัย

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้สรุปเพื่อนำมา กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาคมในการวางแผนพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลชอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

ตัวแปรพื้นฐาน

องค์ประกอบของประชาคม
1. ผู้ใหญ่บ้าน
2. สมาชิกสภา อบต.
3. กรรมการหมู่บ้าน
4. ตัวแทนประชาชน

ตัวแปรที่ศึกษา

การมีส่วนร่วมของประชาคมในการวางแผนพัฒนาของ องค์การบริหารส่วนตำบลชอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด
1. การเสนอปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน
2. การคัดเลือกตัวแทนเป็นกรรมการในการจัดทำ แผนพัฒนา
3. การคัดเลือกแนวทางการพัฒนาและจัดลำดับ ความสำคัญโครงการ/กิจกรรม
4. การแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนา
5. การติดตามประเมินแผนพัฒนา